ԵՐԱՊԱՏ

Լրագիր Տարբերակոն

Թիւ 42 — 18 (6) ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ — 1856

ԲՈՎԱՆԴԱԿԱՒԹԻՒՆ

ԵՒՍՏՐԻԱ. Փրամմոնդանին հաշիւը։ Լուսոյ ծանուցագիր մը։ Աւստրիայի Դաւառագրիչը եւ Բրնատի ու Վենսաթիի մէջ կայսրը։ Հանար դատարաններ։ Պարտիզատուն դրաստանոցներ։ Բնակարանաց աղօտիութիւն։ Դէնի վաչ։ ԻԼՇՏՓԱԼ. Պաւլիմանին լուրեր։

ՊԱՂԱՐԻՆ. Դրամոյ փոխանակը։ Արդէն կը բռնուի։ Զօրահանդէս։ Լիսն դաղութիւնն մէջ։ Աշխարհի լուրեր։

ԱՆԳԼԻԱ. Լոյսհրդանդին բարուքը կ'աշխատայ։ Սիւն դաղութիւն մը։ Նաւատորմիղին եկած լուրը մը։ Պարտիզ դէմ դրաստանը։

ԵՏԱԼԻԱ. Նեապոլսոյ խնդրոյն վիճակը։

ՈՒԻՍԱՍՏԱՆ. Գոյներարկան ընտանեաց ձանձրոյթութիւնը։ Մոսկաւի փերջին հանգեսը։ Ցաւոնան իշխանին թաղումն կը սպասի։ Լուսատուներ բնակիչներ։ Սեւ ծովին նաւատորմիղը։

ՍՊԱՆԻԱ. Պարտնէսպրը կը փախչի։

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ. Նոր ծանուցագիր մը։ Գաղատարի լուրեր։ Եգիպտոս նոր տեսակ զրաստ դիրք։

ՇՎԵՅՑԱՐԻԱ. Ընտանեաց ամբարձանց գեղագանութիւնը բարդրը։ Թիւրախտ գեղեր մը։

ԱԻՍՏՐԻԱՅԻ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆ. Մարգկոյին լեզուին սկզբան։ Հանդամանաց։ Մարմնանան եւ բարամանան եւ Ընդարձակ լեզուաց մեջ գրեթէ ան տեսութիւն մը։

ԲԱՑԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ. Գիլեր տնտեսը։

ՄԱՆՐԱՄԱՍԻՆԵՐ։

ԱԻՍՏՐԻԱ

ՎԻԵՆՆԱ, 18 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻՆ։

Ա ԻՆԻՆԱՑԻ դրամատնդանին (պանքային) տուած մեկնութիւն հաշուին նայելով՝ տարեցոյց սկիզբէն մինչեւ Սեպտեմբեր իր պատրաստ ստակը 30 միլիոն, իսկ դուրս տուած թղթադրամները միայն 3 միլիոն ֆիորին աւելցեր է։

— Ռուսաց արտաքին գործոց պաշտօնեան հոս տեղաց կառավարութեան մասնաւոր ծանուցագիր մը խրկեց, որուն մէջ կը յորդորէ զԱւստրիա որ արեւմտեան սերութեանց Դարոլիի գէմ բռնած ընթացքն զգուշանայ։

— Ա ԼՆԻՍԻԿԻՆ տանցոյ 3ին Ալեքսանդրիայի ընդհանուր լրագրին կը գրեն։ Աւստրիական նաւատորմիղի մը Մալթա գալն ասիի տուաւ ան լոյսն թէ ան սերութիւնն ալ Նէապոլիս շատ նաւեր պիտի խաւրէ։ Այս լուրը բոլորովին անհիմն է։ Մալթա եկող աւստրիական նաւատորմիղն արեւելքէն մասնաւոր թղթատար կանչուած է, որ մեծ փառ կոչուելու եւ կայսրութեան նոր քաղաքը կեցած առնեն անոց առջեւը քանի մը ծովական կրթութիւններ ընեն։ — Թէ հոս (Վենսիկ) եւ թէ Թրեստ Օպտատիա հիւրերն ընդունելու համար մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին։ Թրեստ մեծ պարահանդէս մը պիտի ըլլայ եւ բոլոր քաղաքը պիտի լուսաւորուի։ իսկ նաւահանգիստը պենկալեան հուր պիտի վառուի ու փառաւոր հրախաղութիւն մը պիտի ըլլայ։ Հոս (Վենսիկ) ալ շատ հանդէսներ եւ ուրախութիւններ պիտի ըլլան, որպէս զի մեծափառ հիւրերն բոլոր հոս եկեցած ժամանակին հաճոյական ըլլայ։ Կ'ըսուի որ ինքնակալն ամիսի մը չափ Վենսիկ պիտի մնայ եւ անկէ Միլան պիտի երթայ։

— Կայսրը մասնաւոր հրամանաւը քանի մը հիւանդոց մեծ պաշտօնակալք եւ օրիջ պինուորականք հոսկէ Պարսկաստան կը խրկուին, հոնտեղի բնակիչ ձիերը գնելու, աւստրիական ձիաբաժանութիւնն յուսալ սանելու համար։ Ասոնք Պարսից Շահին մեծափառ կայսեր կողմանէ շատ ծանրագին բնծաներ ալ կը տանին։

— Ինտիգրանտի հարկաւորութիւնն ու անհրաժեշտ վարձուց սղութիւնն որն որ հիմա բոլոր Եւրոպայի մայրաքաղաքներուն մէջ կը դգացուի, Վիեննայի ժողովրդեան ալ շատ նեղութիւն կը պատճառէ։ Վերջին տնտեսութիւնեան ժամանակը 800ի չափ ընտանիք բնակարան չկրնալով գտնել, գիշերը տարածուեցան։ Քաղաքին մէջ մեծ տուն մը որն որ իր շինութիւնն ծախքին համար 40—41,000 ֆիորին վարձք հարկ կրնայ բերել, բնակելու ուզողներն, ամիսը մինչեւ 72,000 ֆիորին տուին։

— Գերմանն շարունակ տաք ու պայծառ բարեարեն պատճառաւ, Վիեննայի մասերն եղող պարտէզներուն մէջ շատ խնձորի ծառեր գտնուն պէս բոլորովին ծաղկած են։

— Գրեմիայի սնանեսական ընկերութիւնն տարեկան Եղիշէ (ջաբիանէ) շնորհած վարձի (էնինի) փոքր մը գրուեցաւ, որն որ շատ ազնիւ եւ գործածութիւնն յարմար դատուեցաւ։ Եղիշէն վարձը բան ամենայնի նոյն կերպով կը հանուի ինչպէս որ կանանցի կը հանեն։

— Մեծափառ Սուլթանին Ալսարիայի կիսարուէրն ընծայ խրկած ձիանակը (ֆերանէտ) ձիաբաղաքս հասաւ։

ԳԱՂԼԻԱ

ԹՐԵՍԹՈՒՆ ձգնաժամն դէս կառավարութիւնն մասագրութիւնը բոլորովին գրաւած է։ Կայսրը Փարիզ հասնելուն երկրորդ օրն իր գահերիցութիւնը մասնաւոր պաշտօնեից խորհուրդ մ'ելաւ ու բանիս դարման մ'ընելու համար, բայց բան մը չկրցաւ որոշուիլ, ուստի քիչ մը ժամանակ ալ խնդիրն իր ընթացքին թող պիտի տրուի։ Ամսոյս 10ին դարձեալ պաշտօնեից խորհուրդ մ'ելաւ, որուն մէջ ան միայն որոշուեցաւ որ Գաղղիոյն դրամ հանուած պարտքին ու ոսկւոյ վրայ ½ տոկոս դրամ դարձեալ պաշտօնական լրագրոյ ձեւերով պիտի ու ոսկի ստանելն հաստատելու, որովհետեւ նոյնպէս։ Բայց ան կարգադրութիւնները դրամոյ ընթացքին վրայ երեւելի ազդեցութիւն մը չբերին։ Գրամասեղանին ան ամսոյս սկիզբը տուած հաշիւը հասարակութիւնն տեսի եւս փոխի մէջ ձգեց, որովհետեւ անով տեսնուեցաւ որ Օպտատոսն մինչեւ հիմա անոր (Գրամասեղանին) պատրաստ մեռադիկ սակէն 70 միլիոն պակաս է։ ասոր հակառակ դուրս տուած ապրանաստանին եւ տուած փոխատեսակներնին 50 միլիոն աւելցեր են։ Ամէն օր վրայէ վրայ 6 միլիոն ֆիրանոց դրամատաղանին դուրս կելլէ, որուն հարկը կեսը լամպանոցը (ջրդիանէն) իրեն կու տայ։ Եմէ այսպէս յառաջ երթայ, մինչեւ 5 կամ 6 ամիս բոլոր իր պատրաստ ստակն անելուցեր պիտի ելլայ։ Ասոր առջեւն առնելու համար կը մտածուի դրամոյ դրամոյ ընդհանուր ընդհատը մը տալ, բայց ան ալ պաշտօնեից դատաստանի շրջանաւ, որ ամիսներ կը փաթգուի որ ասկէ գանգատն խորհրդութիւններ կը հետեւին։ Դրամոյ խնդրոյն վրայ եկած է նոսա կերպարանքնոյ եւ անելուն վարձքին սղութիւնն որոնք աստղին խնդրոյն պէս պաշտանեցեր մեծ հոգ կը պատճառեն։ Ցնորը փոխելու ժամանակը հասած է։ կառավարութիւնը դիտէ որ շատ գործավարը իրենց բնակարանին վարձքը կարող դիտոր ելլան վճարել եւ առով մեծամեծ խուսափութիւններ պիտի ծագին։ Ընդէն շատ յանձ ու գրգռիչ բարդութիւններ ամէն որ փոլցնելուն անելիքներնը կայսրած կը գտնուին։ Ան օրերս գործաւորաց պատգամաւորութիւն մը Ս. Գլուխ պալատը կայսեր ներկայանալով իրենց ողորմելի վիճակն անոր ապրեցուց։ Քանի որ Գաղղիոյի ներքին վիճակն այսպէս է, թէ պաշտանեցեալ եւ թէ ժողովրդն արտաքին խնդրոց վրայ շատ մտադրութիւն չեն ըներ։

— Լիմոս 11ին դար Լորդէն Պարիզ լուր հասաւ որ Կրիմէ, հիւսիսային երկաթուղոյն գրամոց գոլերուն գլխաւորներէն մէկը նոյն քաղաքին մէջ բռնուեր է։ Գոյն արդէն Լոնդրա թերուած է։

— Լիմոս 10ին Մեծափառ կայսրը Փարիզի զօրաց չորրորդ գումարտակին զօրահանդէս մ'ընէր, եւ նոցն անոնց գանգատ պատերազմական կրթութիւններ ընել տուաւ։ Հանդէսը բրենալէն եւ զօրքը մեծ թատրուսի մը կարգեցին եւ ինքնակալն անոնց մէջ կենդանով՝ իր ձեռքովը շատ գեղեցիկ ճառ մը ասաց։

— Լիսնէն գրուած լուր մը կը ծանուցանեմ թէ նոյն քաղաքին մէջ վարձակալութիւնն ընկերութիւնն մ'արկղակալը 80,000 ֆրանգ զոդնալով անելուցեր եղեր է։

— Մոսկաւ Ռուսաստանի մէջ աղջատաս մը մեռաւ, որն որ նոյն քաղաքին բարգաւանութիւնն 160,000 ֆրանգ թող տուաւ հաւատոց լսանելու գործածելու համար։

— Ընդերիէն եկած լրերուն նայելով՝ Գաղղիացոց գրքը Գաղղիներուն դէմ՝ քանի մը յաջող պատերազմներ լրեր են եւ միշտ յառաջ կերթան։ Գաղղիա ի՞նչպէս ու բարերեր եւ ազգակ մղուած երկիրը բարգաւանին նուաճել եւ տեղացիներն որոնք 700,000ի չափ են Սուհարա աշխարհին եկեղեցը տանելով, հնոտերը գաղղիացի գաղթականներ բերել։ Բայց կը կարծուի որ տեղացիները գոգիս եւ խաղաղ բռնելու համար քանի մը տարի 40 — 50,000 զօրք նոյն տեղը պահել հարկաւոր է։

ԱՆԳԼԻԱ

ԼՈՆԴՈՆ, 8 Հոկտեմբերի։ Երեկ խորհրդանոցին բացումը նորէն մինչեւ Նոյեմբերի 13 ուշացուցաւ։

— Սիտենհամի ապուկերկին պալատին ընկերու-

թեան ալկիլն մեծ զարգացումն է։ Կարը Ռուսաստան իր արկղակալն է, որն որ 140,000 սմ. ատենակ ունենալով ամենաբազմի եղաւ։ Զինքը գանալին ու բռնողին 250 սմ. խոստացուած է։ Ան մարդուն կեանքն ու բռնած ընթացքն պիտի ապրարդ կարգի էր որ իր անհաւատարմութիւնը դիւրաբար կրնար դուշակուիլ։ Հարս տարի յառաջ Լոնտոնի ազգաստաց թատրոնին մէջ խեղճութիւնի կատարեր եւ կարմատարի մը քով սաստար (Հոլմ-) եր։ Անկէ առ ընկերութեան մէջ պաշտօն մ'առաւ տարին 150 սթերլինով, եւ քիչ ժամանակուան մէջ բնալուծութեան գործարան մը բացաւ ու գեղեցիկ տուն մը գնեց, որուն միջին կարասիքն ամբողջով 1800 սմ. բրաւ։ Վեց ձի, 3 կառք, 3 ծառայ, կուսակալ, եւ ձիու սպասաւոր։ Առ ամէն բան իր 150 սմ. տարեկան եկամուտով կը պահէր։ Նաեւ մեծ պարտատէր մը գնելու խոստացութեան մէջ էր, երբ որ իր գործերուն խնայուելու ոկսաւ։ Կարագէն լոնդրայ կը ծանուցանեն թէ Ռուսարդ Կարանհարի մէջ բռնուեր է։

— Լնտոնէն ամսոյս 10ին կը գրեն. Սեպտեմբերի 29ին Լայրոն Ծոմագեսին նաւէն գրուած մեռելի մը կը ծանուցանէ թէ Անգլիական շրջանը գէպ ի Սեր. ծով ճամբայ կելլէն, որմէ հետեւ Ռուսաստան խոշորագոյն թեան պայմանները չկիսարեր։ — Դոյն քաղաքէն գրուած ուրիշ բոլոր մը հետեւեալ գրութիւնը կու տայ։ Հասարակութիւնը միապատ Դեկտեմբեր ամիսը շատ անձնատանութեան պատճառաւ Լանտոնի նշանաւոր ամիսներէն մէկն էր, առ տարի Հարիւնամեայ բերն անոր սկզբ փոխանակեց, որմէ հետեւ անցած շաբաթի միջոցի ոստիկանութեան 21 անձնատանութիւն ծանուցուեցաւ, 15 ալ ժամանակին վրայ հասնելով արգելուեցան։

— Պանդայի վերջին թիւերը լուր բերաւ թէ Հնդկաստանի դեմ եղած պատերազմութիւններն անդադար կը շարունակուին։ Ասոր մնացեալներէն մէկ մասը 14—15,000 պիտի՝ մնացեալներէն բլլալու գոյաց թիւը 1853ին գաղթեցին արեւելք ու Հերաց գոյքով քանիներն է։

ԻՏԱԼԻԱ

ԼԻՈՐՈՆԱՅ հիմնեալ գլխաւոր մեծագրութիւնն ու զգաստութիւն Նեապոլոյ վրայ է։ Անդգիսցէն զատ որուն սկիզբն է թէ պէտք որ մեղի շահար է անիկա ձեռք ձգելն իրաւացի է։ բոլոր ուրիշ տերութիւնք Նեապոլոյ թագաւորին իրաւունք ունեն։ Իրեն գէմ եղած սպառնալիքն ուրաշուն անիրաւ կը համարին։ Դոյն իսկ Գարդինիա՝ որ Անդգլիայի հետ ունեցած դաշնակցութեան համար, եւ. որպէս զի անոր թեզ չապ առնէին Լուսաթոյի գործերուն մէջ մնոր հետ միաբանած էր, հիմա ուրիշ պայման կը տեսնէ թէ աս իրարդին ինչ վնասաւոր հետեւութիւններ կրնայ ունենալ, մանաւանդ էրբ որ անդգիական լրագիրներն ու վերջին օրերս իրենց տերութիւնն բուն միտքը բացայայտ ծանուցին, լուսրով թէ Հիւսիսային Լուսաթոյի մէջ Ռուսերու տիրած է, Արիլն Լուսաթոյ (Գահանոյակեանական երկիրներ) Գարդինայիր բռնած են, հարկ է որ Անդգլիայ հարաւային Լուսաթոյի վրայ հոգ ունենայ եւ. մնոր չապ որ ան ալ Գարդինայի եւ կամ Ռուսարդիայի իշխանութիւնն կամ ազդեցութիւնն տակ ինկայ։ Մեկ կողմանէ ալ Գարդինայի դեղերին երդիներն ու ժողովրդեան աս արշաւանաց դէմ ցուցուցած յայտնի տխրութիւնը գարդինական կառավարութիւնն իր որոշմանն գործադրութիւնն ուշացնելը հարկ կ'ընէ։ Ռուսերու թիւնէ եւ. միշտ Ալեւ մնեան ակրութիւնց ընթացքն ապրայ իրաւանց հետ անհամաձայն գտած է, ի վերայ այսր ամենայնի միջնորդութիւնը վրան առաւ որ երկու կողմանէ ալ թիւնիս դիջում մ'ընել տարով՝ Նեապոլի տարածնացող վտանգին առջեւն առնու։ Ռուսաստանին կարծիքն ու բռնած ընթացքն արդէն յայտնի է։ Լուսական տերութիւնք եւ ժողովրդներն ալ աս իրարդին վրայ մեծ մտադրութիւն կ'ընեն. խաղաղ թիւն տիրողները կը փափաքին որ սուրբ նաւատորմիղներուն երեւնալը խռովարարներուն համարձակութիւն եւ. ապրի տիրոջ ապայ իրենց հանդիսան տրելու։ Ասոր հակառակ, յեղափոխականք՝ որոնց գլուխ կեցած է Մարդինիայի կառավարութիւնը, մեծամեծ պատրաստութիւններ կը տեսնեն եւ. անհամբերութիւնն նաւատորմիղներուն դալուն կը սպասեն։ Հռոմայի եւ Թուսկանայի մէջ արդէն հիմնուելու սկսան չարենոյ ատրճան տնելու պատրաստութիւններ տեսնել։ Ռուսերիսկան դրաց դուսմարտակ մը պատրաստ կեցած է առաջին խռովութիւնն նշան տեսնելուն պէս Ռոշ գնան անցնելու։ Նեապոլոյ թագաւորն այս ամենայն տեսնելով՝ ամէն տեսակ պաշտպանութիւնն միջոցները կը պատրաստէ։ Թէպէտ եւ քանի մը լրագիրք ծանուցին թէ թագաւորը կ'ուզէ զիջանել եւ ապրեմանան տերութիւնաց քանի մը խնդիրները կատարել, բայց ասոր գաղտնի քերուն նպատելով, միեւնոյն հիմնոյ այսպիսի զիջման նշան մը գեռ չեր բերաւ։ Թաս օրերս հարկաւ աս տեսարաշ խնդիրը պայծառ վիճակի մը մէջ պիտի՝ մնայ։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

ՊԵՏԵՐԱՐՈՒԳ, 29 Սեպտեմբերի։ Կայսերական ընտանեաց Ճամբորդութիւնն տեղը փոխուեցաւ. փոխանակ Դիէպի տեսարանները՝ որն որ յառաջագոյն որոշուած էր, ինքնակալն ու կայսրուհին Ս. Պետրոսի գաւառը պիտի՝ երթան եւ անկէ Գուլա պիտի՝ դառնան։ Հոկտեմբերի հին կարգաց հոս պիտի՝ հասնի, իսկ 10ին Հոնգիսբերգ պիտի՝ մնան։ Հաստատեալ վճռաբանութեանց կարգաց Ռուսաստանի Հանուր փառաւոր պարահանդէս մը կը պատրաստուի։

— Ռուսիոյ հանդիսութեանց վերջինը, Սեպտեմբերի 29ին մեծ յաջողութիւնամբ եւ փառաւորութիւնամբ կատարուեցաւ։ Կատարեալ գրեպատեր շատոնց գեղեցիկ հրախաղութիւն մը պատրաստուած էր. նոյն իրիկունը զինուորական դպրոցին վրայ յանկարծ վառուած երկնորական արեւը ծանցոյց որ քիչ մը նաբը նոյն հանդէսը պիտի՝ ոկսի։ Կայսերական ընտանիքը նոյն շէնքին մէջ էին, իսկ 100,000ի շուր ժողովուրդ շէնքին առջեւի հրապարակը ժողովուած կեցած էր։ Յանապարհ գեղեցիկ հրախաղութիւններէն եւեւ 1000 երգիչ եւ 2000 երաժիշտ ազգային երգն երգեցին, որուն մէջ մեծ թիւրկին աւելի մեկ հարուածներուն տեղ շատ ճշգրիտ թիւամբ մեկ ինդամեր արձակուեցաւ։ Երգին ընթացքն եւեւ մեկէն 42,000 հրեղէն փամփուշտ (Ֆիշէ) 21,000 ատաղ 384 ռումբ եւ. 82 պատերազմական փամփուշտ մեկտեղ երկինք ելան։ Ամենէն նոյնը կայսեր ու կայսրուհոյն անուանց լուսեղէն տիրոջնագիրներն երեւցան ու հրապարակը 20 բոպէ պենկալեան հրակով լուսաւորուեցաւ։

— Ալեքսանդր կայսրը 1840ին իր ազնուականութիւնը, պատուանունն եւ ատիճանը կորսնցնելու գատապարտուած Տասեան իշխանին պատիժը շնորհեց, եւ. նոքին իր առաջին ատիճանին մէջ հաստատեց։

— Լորեցա եղած աշխարհագրին նայելով, Ռուսաստանի բնակիչը 63 միլիոնի հասեր են. ասոր մէջ են 510,000 ռուս կղերական, 35,000 ներուած՝ կրոնները կղերականք, 540,000 յաջորդական ազնուականք. 155,000 պաշտօնատար ազնուականք. 425,000 ատրին քաղաքացի. 40,000 ստաբականք, 2 միլիոնի շուր զանազան գաղթականութիւններ, Գարմերներ ու պաշտիրներ. 5 միլիոն քաղքի բնակիչք. 45 միլիոն գեղացիք 500,000 թափառականք, 1,400,000 կուսակրաեան բնակիչք. 4,200,000 լեհ, 1,400,000 Գինիոնացի, եւ. 11,000 Ամերիկայի գաղութայ բնակիչք։ Սիկողայոս կայսեր գահ ելլելու տարին Ռուսաստանի բնակչաց թիւը 51 միլիոն էր. ուստի եթէ ու համեմատութեամբ յառաջ երթայ 1900ին 100 միլիոնի պիտի՝ հասնի։ Ռուսաց տերութեան մէջ 112 ազգ կայ, որոնք 12 գլխաւոր ճիւղի տակ կ'ենթադրեան։

— Սեպ. ծովի ռուսական նաւատորմիղը նոր կարգի մը մէջ մնաց. միեւնոյն հիմն եղած երկաթեայ բաժիններու տակ ամէն եղաւ միայն մէկ բաժին մը պիտի՝ ըլլայ, եւ. երեք մաս պիտի՝ բաժանուի, ամէն մէկը 5—6 կտոր նաւով։ Այս նաւատորմիղն անով աստ երութիւն պիտի՝ ունենայ որ իր նաւերն ամենայն հասարակ պատուտակաւոր շրջենաւ պիտի՝ բլլան։ Սեւ ծովի բոլոր նաւերն ծովախոտի անդամալ վարպետ պիտի՝ հրամայէ։

ՍՊԱՆԻԱ

Շատ ժամանակէ վեր դուշակուած պատերազմէն փոփոխութիւնը վերջապէս իրար եղաւ։ Ամսոյս 12ին Հեռագրով Մադրիտէն կը ծանուցանեն թէ, բոլոր պաշտօնեայք իրենց պաշտօնէն հանուեցան։ Նորմանկ տանց թիւրիմական պաշտամունքէն խորհրդեան պահերեց անուանուեցաւ, Պատիա եղեւնանց, Ռոդրիգոսոյ պատերազմի, Գաշէտայ նեղլին գործոց եւ Ռիսատ ապատրանի գործոց պաշտօնեայ գրուեցան։

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ գաշնակցութիւնը Պանուբ բերանը գանուած անչնակ կղզիներուն վրայ ամենեւին մեղադրակութիւն մ'բրած չլլալով, Ռուսաստան ակէ առիթ առաւ. նոյն կղզիները բռնելու, որպէս զի անոնք Պանուբի մեռ կեռ մ'ալ ձեռքն ունենայ։ Բայց գաշնակից տերութիւնաց ասոր դէմ ըրած ապրու բողոքը զՌուսաստան աս իրարդիէն ետ կեցուց։ Այս կղզիներուն վրայ գեռ կատարեալ գրաւում մ'եղած չէ, եւ. կը սպասուի որ դեսպանաժողովին երկրորդական անդամներուն ժողովը բացուի որ ասոնց վրայ խօսուին։ Օսմանեան կառավարութիւնն սրգէս զի ցուցնէ թէ նոյն կղզիներուն տերութիւնն ուղղակի իրեն կը վերաբերի, գաշնակից տերութեանց ծանուցագրի մը խրկեց, որուն մէջ իր պատճառները ցուցնելով՝ կը խնդրէ որ անոնք (կղզիները) իրեն թողուին, եւ Ռոսաբերգի հետ չվիճուին։

— Գարատագէն Ալնոյս 4ին Ակրամի լրագրին կը գրեն. Հարս տարի վեր Ռուսաց Ռոկուզա կիսյոյ հիւպատոսը Զեղինէն կը գտնուի։ Ասիկա Ռուսաց տարուէ տարի Գարատագի իշխանին խրկեցած ընծան՝ որն որ պատերազմի տարիներն արգելուած էին, ամբողջ հոս բերաւ, ընդ ամենը 40,000 ֆիւրին։ Իր գալէն երկու օր յառաջ Գարդինայի Շարուա կեցող հիւպատոսը Զեղինէն Ռոսդալ գնաց։ Հոս կը յուսացուի որ Գարատագի խնդիրը գեսպանական կերպով պիտի՝ բարձուի։ Ինչպէս իմ Սեւ ծովի տերութիւնները Ցանկոյ իշխանին ապրանքներ ունեն որ Օսմանեան տերութեան վերին իշխանութիւնը ճանչնայ, տանց տարը մը վճռելու, եւ. ան տեղն խոստացեր են իրեն երկրին ընդարձակել։ Ան բանս Ցանկաստան ընդուներ է. նոյնպէս Ցանկոյ իշխանն ալ յանձն առեր է, բայց ծերակոյտն ու ժողովուրդը չեն հաւանիր։

— Նիգիպտոսէն կը գրեն։ Մեր փոխարքան մեռաբ քանի մը դունդ նոր հեծեալ հնարեց, որոնք երկերիս հոգի ուզարու վրայ հեծած կը պատերազմին. իրենց վերաբերեալ թնդանօթներն ալ աս անասուններուն կը քաշեն։ Հիմա կը լսենք որ փղահեծելոյ գունդ մ'ալ պիտի՝ դնեն, եւ. աս վարձանաւ փիլերը գնելու եւ. Եգիպտոս բերելու ծախքին վրայ տեղեկութիւններ կը ժողվէ։

ՃՈՒՆԱՍՏԱՆ

Լ.ՈՆԴՈՆ, 4 Հոկտեմբերի։ Արեւմտեան տերութեանց դեսպանները Հանգիստական Լեռնաստանի կառավարութիւնն տերութիւնն երկիրները ծախելուն դէմ բողոքեցին, վասն զի նոյն երկիրներն երեք պաշտպան տերութեանց տուած 60 միլիոն ֆրանկին երաշխաւորութիւն մին են։ Ցունաց պաշտօնեանները չկրնալով գեռ մէկ ընդն կատարեալ միաբանիլ, աս քաղաքին պատասխան մը չտուին։

— Զմիւռնայ 2ին Բիրեցի մէջ դժբախտ դէպք մը պատահեցաւ։ Պայծառ գիշերուան ժամանակ Պաղեստինայի պահանորդ մ'արարացի վերաբերումով մարդ մը կը տեսնէ, եւեւ էն մէկ, երկու, երեք անգամ, կենդիր, Ա՞ՀԼ ես, կը պատասխանէ չտեսնուր. ըստ գինուորական կարգապրութեան հրացանը կը պարզէ ու մարդը մեռած գետինը կը ձգէ։ Գաղեստինայի որպէս ոնակայ մը հրացանին ձայնէն նոյն տեղը կը վազէ, մեռնողին բերանը կ'երթայ, ու մեծ սարսուռներ կը տեսնէ որ ան գեղին հայերենագիտան էր՝ որուն հրամանը պարտողը կը վերաբերէր։ Հազարապետին յուզարկաւորութիւնն երեկ կատարուեցաւ, ու գարմանը զինուորական պատասխանի տակ ձգուեցաւ։

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆՔ

ՔԱՆԵՄԱՔԱՆՔ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԼԵԶՈՒԻՆ

ՍԿԶԲՆԱՒ ՀԱՅԵՊԵՍԻՆԱՑ ՎԻՍԹԵՒՆ ՈՒ ԲԱՆԱՒՈՐԵՆ

Ե Ի

ԱԶԳԱՑՈՒՑ ԼԵԶՈՒԱՑ ԱՐՈՒՑ

ՔՆՆԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

15. Այնուհետեւ հիմնոյ բաժնիս մեղի ասացուցեցին ու. մեզ բերին բուն հիմնական կիսոյով մարդկային լեզուին սկզբան կամ՝ մարդուն խօսելու սկսելուն վրայ Յայտնութիւնեկ դրուած հիման համեմատ կարեւոր տեսութիւններն ու խորհրդածութիւնները գրելու պայմանին։ — Մարդկային կրթութիւնն կամ յառաջդիմութիւնն երկարմեներուն այսինքն պատաքին գործերուն նեղքին ու հոգեկան կատարկցութիւնն հարիւրութիւնն ու անոր անմիջապէս ի սկզբան անոր (մարդուն առնչման տանն) սկսած ընթացքն հանուր պատմութիւնն հնարաւոր կարարկութեամբ մը յառաջ բերած գիտութիւններն ուրիշ յայտնի ու պայծառ կը ցուցուցնեն, որն որ ամէն մարդկային հարցերուն վերաբերութիւնն միջոցներն է։ Եւ ան միջոցները կամ միջոցը մարդ կոյին հնարքով գանուած կամ մարդկեղէն գիտ մը չէ, ինչպէս որ մարդկան իրարու հետ ընկերութեանն ապրելը կամ մարդկային

ընկերական կեանքն ալ մարդկեղէն դիւա չէ կրնար համարուիլ։ Լեզուին կամ խօսքին գոյութիւնն, ինչպէս ամէն կենդանական շարժմանց սկզբնական գոյութիւնն անմիջապէս բնութեան Արարչէն տրուած բնական տուրք մըն է։ Լեզուաց աքանչելի կազմութիւնը մարդկային միտքն իր բոլոր ստորութեամբն ու ճարտարութեամբը շէր կրնար ինք իրմէ հանձարել կամ հնարագէտ ճամբով մը սատնայ։ Ուրիշ տարածներուն կամ անբան կենդանիներուն վրայ իրենց բնութեան սնոտիութիւնքն ինչպէս մարդուն վրայ խօսիլը կամ լեզուն իրենց բնական բերումը կամ ազդումը կրնան։ ու չեկրնար ուրացուիլ որ կենդանեաց բնական գործքերուն ինչպէս մեղուին ու տարտիին (մամուկին) գործուածներուն մէջ ու այլ եւ այլ ազգաց լեզուին յօրինուածոյն մէջ շատ նմանութիւն կայ։ Լեզուն խորհրդածութիւն պտուղ՝ ազատ դատման կամ ընտրութիւն հետեւութիւն ու գործ չէ, հապա ինչպէս մեղուներն իրենց փեթակն սուանց տրիչէ սորվելու գեղեցիկ կոփով ու գրեթէ մաթեմատիկական չափակցութեամբ՝ սեղանն ու իրենց բնութիւնը հաստատն եւ. ըստ ամենայն բնական պահանջմանց կը շինեն, ասանկ ալ մարդկային ազգը բնական հաւկաւորութեան ու իր բնութիւնը համեմատ լեզուն ամէն հիմնական ձեւերուն ու յարաբերութիւններով կը յօրինէ ու կը խօսի։ Ամէն գլուխաւոր առանձին լեզու իր նախնական ու անխառն մարդութիւնը մէջ ըստ իր կերպարանացը կամ ձեւոցն արհեստական յօրինուած մըն է։ եւ այս յօրինուածն արտագրող կամ կազմող անձինքն ոչ անոր արէնքն ու կանոնները ուսմամբ սորված են ու. ոչ խորհրդածութեամբ ընտրած իրենց սեպհականած են, հապա առանց օրէնք մը մտածելու կամ գիտնալու բնական ազդմամբ ստեղծուած են։ Խօսքը՝ մարդկային լեզուն կազմութիւնն ու անոր մէջ ամէն մարդկային կենաց պատշաճ բլլալ, յօրինուածութիւնը կամ կապակցութիւնը մարդուն առեղծման առեն Աստուծմէ բնդունած խօսելու կարողութեան ներդործութիւնն է։

16. Բայ կատրիս վրայ գրած իմաստնոյ մէջէն Կուիլ. Հումպոլտին խոսքերը յատաջ կը բերենք, որն որ ասանկ կ'ըսէ՝. "Լեզուն մարդկութեան խորքերէն յատաջ կու գայ, ու ոչ երբեք կը ներքն մեղն կարծել՝ որ անիկա ազգաց սեպհական մէկ գործը կամ յօրինուածն բլլայ։" Ասանկ սկիզբ դնելէն ետքն՝ ուրիշ տեղ մը իր աս նիւթիս վրայ գրած խօսքերն տասանկ կը վերջացնէ. "Լեռնի ընտրելի կը հասարիմ՝ անհաւանական բան սեպել՝ որ լեզուաց ծագումը հոգւոյն նկատելու եւ ուրիշ բարձր կարողութիւններուն ծնունդն ու. պտուղն բլլայ, ու ամէնքն ալ մեքենական մակերեւոյթ ընծայք մ'ունենան՝ որով քայլ առ քայլ պինդ կապիտ ու անպարտ սիկզբէն մինչեւ իրենց վերջին կատարելութեան երթան հասնին. քան թէ անոնց կարծիքը մերժել՝ որնք լեզուաց սկիզբն Աստուծոյ անմիջական յայտնութիւնէն յառաջ եկած կը սեպեն։ Ասոնք կ'ըսեն՝ որ դանէ աստուածային կայծ մը նայն իսկ պինդ անկասար ու. անարդ. բարբառներուն մէջ իր լոյսը կը շողացնէ։" Ասով յայտնի կը ցուցնէ աս հմուտ լեզուագէտն ու քննիչը՝ որ բնաւորներն իրենց ծագումն ու յառաջացումը հաւատոյ անծանօթի կամ դատնի (ի սկզբանէ Արարչէն իրեն տրուած) զօրութիւնէն կ'առնեն։ եւ ուրիշ տեղ մը յայտնի խոսքերով կ'ըսէ. "Լեզուն պէտք է որ մարդուն իրրեւ բնածին (ձիրք մը) մտածուի. ինչու որ անհնարին բան մըն է՝ որ մարդ իր զարգ մտածութեամբը կամ իր իմացողութեանը ներգործութեամբն անիկա հնարէ։" Սակայն աս ալ կը հաստատէ՝ որ լեզուն իրրեւ թէ ի մարդն հիմնական գերբնական գարդ մը չէ. հապա իր բնական կարողութիւնն յատաջ եկած բնական ձիրք մը՝ բնական եւ լոյս դիտման Արարչէն հարկաւոր ներգործութիւն մըն է։

17. Խօսելու կարողութիւնն ու լեզուն խօսելու համար գործածելը մարդուն բնութեանը մէջ ի բնէ գտնուելուն, Աստուծմէ իր ստեղծման առեն իրեն տրուած ձիրքը մ'բլլալուն, ու չէ թէ մարդիկ անիկա ի հարկէ սարքուած գտնելուն կամ իրենց խորհրդածութեամբը հնարած բլլալուն վրայ ղօրաւոր վկայութիւն մը կ'ուսանիք մեզի սուրբ Գիրքը, ուր նախասահման մարդուն խօսելու սկսելուն առաջին յիշատակը կը գտնենք։ Հմ՝ Ծննդոց գրքին (Գլ. Թ. 19—20) մէջ ասանկ կը պատմուի. Աստուած ամէն անբան արարածներն ու գեռ. միայն առաջին մարդն Ադամ՝ ստեղծելէն ետքն եւ. իր բնկերն Եւա ստեղծելէն առաջ՝ ամէն կենդանիներն Ադամայ առջեւը բերաւ՝ կամ անոր ցոյց՝ որ անունք անուններ դնէ։ "Եւ ինչպէս որ Ադամ անուանեաց զինչ կոչեսցէ զնոսա . . . : Եւ կոչեաց Ադամ անուանս ամենայն անասունց։" Ադամ ալ ամէն

[1] Ի Աստուծոյ. Գլ. Ա. ամ. Քսան մարդոյ։

մէկուն ի հարկէ իր Արարչէն տուած բնական մտաց տեսութիւնը կամ նկատմունը համեմատ՝ իրենց արտաքին կերպարանքին նայելով ու ձայներնուն եւ. ներքեւս շարժուածքներնուն միտ դնելով՝ յարմար անուններ գրաւ։ Հնոց մէջէն աս բանիս վրայ մեր հին քերթողներն մեկնիչը (Յովհաննէս Երզնկացի) ասանկ խորհրդածութիւն կ'անէ. "Դախ Ադամ՝ քերդելով (ըստ բնութեան յօրինելով) եւ անուանս ամենայն էից (անկենդան եւ կենդանի էակաց) ըստ բնութեան տեսակին եւ ըստ բարուց, այս ինքն ոմանց ըստ իրին, ոմանց ըստ գործոյն, եւ ամանց ըստ ձայնին։" Նաեւ Ներսէս Պարգեւաց մեկնիչն՝ Ծննդոց գրքին առ ցվեստն մեկնութեանը մէջ։ Ա. Երեշէ վարդապետն եւ. ուրիշներին առնելով կը ցուցնէ՝ որ Աստուած կենդանիները մարդուն առջեւը բերելով ու ամենց անուն դնել տալով, իրր թէ իրեն խօսելու՝ լեզուն գործածելու սկիզբ ընել տալով. ուզեց որ Ադամ իր բնական հանճարը յայտնէ. "Քանի պարտ ցնա, կ'ըսէ, բարեաւոր եւ իմաստուն փչելով ի նա շնորհս՝ որով կ'ուսցէ աս վարդապետս ցուցընել, ինչպէս իր՝ առ Ցառնին մեկնութեանը մէջ գրած խոսքերն յայտնի կ'ըլլայ, թէ մարդուն բանականութեանն առանձին սեպհականութիւն մըն է խօսելու. կարողութիւնն ու. խօսիլը։ Ասով յայտնի կ'երեւայ՝ որ դեռ աշխարհքիս վրայ մի միայն մարդ. եղած ատեն իրերն անուանելը, կամ մտաց ներքին խորհուրդներն ու գաղափարներն արտաքին կենդանեաց նշանով կամ լեզուով ու բառերով բացատրելը մարդուն իր կարողութիւնն էր հանձնուած իր Արարչէն շնորհուելով։ Եւ ասիկա ամենք ասանկ կը մեկնեն. որովհետեւ Աստուած (ինչպէս սուրբ Գրքին խօսելու եղանակէն յայտնի կ'ըլլայ) դրախտին մէջ Ադամայ մարմնաւոր տեսակաւ կ'երեւար, ուստի եւ մարմնաւոր խոսքով իրեն հետ կը խոսէր, անոր միտքը զարթուցը որ իր խօսելու կարողութիւնն ի գործ դնէ՝ բանեցընէ։

18. Ուրեմն խօսիլը մարդուն բնութիւնը մէջ հաստատուած անանկ կարողութիւն ու սեպհականութիւն մըն է՝ որ մարդ աշխարհքիս ամէն արարածներուն մէջ իրրեւ Աստուծոյ ամէն արարածներուն պատկին՝ ու իր արարչին մէջ եղած բնութենական ու մտերիմ յարաբերութիւնն ու փարմանքը կը նշմարի. յայտնի վկայութիւն են՝ որ Աստուած մարդն իր ամենակալ ձեռքովն ու հրամանովը ստեղծելէն ետքն՝ անոր կարողութիւնքը գործադրութիւնը՝ կատարելութիւնը՝ ու իր բարձրագոյն կրթութիւնն ամէն կերպով խնամ տարաւ։ Եւ. ասիկա կը հաստատուի խոսելու կարողութեան նկատմամբ՝ կենդանիներուն՝ ինչպէս նաեւ. ուրիշ ամէն էակներուն անուն դնելու համար իրեն տուած իշխանութիւնէն։ Աստուծոյ մարդուն վրայ ստացած կոչումը մէջ ունեցած խնամքը Թոմասի որբարան պատմութիւնէ գուրս բաց անոր համեմատ եւ անոր հետ միասին նաեւ արտաքին ամենահին ազգաց գրքերն ալ, ինչպէս Հնդկաց Վեդայ բուսած ու Արեւոց կամ Զանդիկ ազգին Զենդաւեստայ բուսած նախնական մատեանները տեղեկութիւններ կու տան։ — Արեւն առ գլխաւն վերջ տալով կ'ըսենք՝ որ Լեզուն ու խօսիլը մարդուն ստեղծման առեն իրեն իրր բանաւոր արարածոյն ամէն ժամանակ կարեւոր ու սեպհական ձիրք ու կարողութիւն մը բարեբար արարչէն իր բնութեանը մէջ արնկուեցաւ ու հաստատուեցաւ։

ԳԼՈՒԽ Բ.

Մարդկային նախաւոր լեզուին հանգամանքը։

1. ԽՕՍԻԼԸ բանաւոր մարդուն յատկութիւն կամ սեպհականութիւն բլլալուն՝ լեզուին գործածութիւնն՝ իրար խօսիլը ներքին ու արտաքին հոգեկան ու մարմնական կամ գործական է։ Իրաց գաղափարներն աչաց ու ականջաց եւ ուրիշ զգայարանաց միջնորդութեամբը՝ մտքին մէջ ապաւորուելէն ետքն արտաքին նշանով դուրս ելլելու համար արտաքին պատշաճ գործարանի կարիս են, որն որ ներքին բնական ապաւորութեանց ապրեցութեանը հետեւելով՝ իր կանոնաւոր շարժմունքը մտաց ամէն խորհուրդներն ու զգայարանաց ներքին ապաւորութիւններն՝ ըստ կարի անոնց համապատասխանով կամ գոնէ յայտնող բառեր կազմելով արտարերէ, ու գանազան բառերու՝ ան մտաց խորհուրդներուն համանման իմաստաւոր կրպակութեամբը կատարեալ խոսք մը կազմէ։ Ուրեմն խօսիլը յատաջ մարէն պիտ՝ որ ունի. միայն առարկաներէն պիտ՝ որ ընդունի, հասկնայ, ճանչնայ ըստ արտաքին ապաւորութեանց, ու անոնք իրեն նման բանաւոր մարդու. մը հաղորդելու համար ի բնէ իրեն սեպհական լրջոյ գործիքը՝ միջոցը բանեցընէ։ Զայնն աս բանիս հարկաւոր է, ու. իրր թէ միներդ (օդին մրայ կրող, տանող) է. լեզուն ալ հնչումը. կարգաւ. կանոնով ու հարկաւոր գործածութեամբ. լսելոյն համար՝ պլեւալ կանոնաւոր շարժուածքներ պիտ՝ որ բնի՝ որ մարդին ըմբռնմանը՝ գաղափարներն եւ ներքին զգացմունքն արտաքուստ շիտակ յայտնուին եւ ուրիշի հաղորդուին։ Ակնայ ինք իրմէ կը հետեւի՝ որ լեզուն ու խօսիլը մարդուն բնութեան մէջ արարչէն անկուած բնական կարողութեան ներդործութիւն է. բայց աս կարողութիւնն (ինչպէս ուրիշ ամէն բնական կարողութիւնները՝) բնական զարմանալի բնական միջոց ալ ունի ներդործութեան եկելու՝ երբ ի գործ դրուելու համար։ Այդ խօսելու կարողութեան գործածելոյ ըլլալուն կամ գործելուն զարմանալի ու միջոցն է լսելիքն (ականջը)։ լսելով՝ կարողութիւնը պիտ՝ որ զրպի զարմանալ գործածելոյ ըլլայ, տասիճան տասիճան գործելու սկսելինչպէս վերը (Գլ. Ա. 12) նշանակեցինք։

2. Դարձեալ առաջին կամ նախաստեղծ մարդկան խօսել սկսելու կերպին վրայ վերը (Գլ. Ա. 17) գրածներնէս ի զատ հոս աս ալ աւանդենք՝ որ արարչին առջի մարդը ստեղծած առեն իրաց գաղափարները մտքին մէջ ընդունելու կարողութիւն տուաւ, ու երբ որ անոր ընկեր մ'ալ տուաւ նէ ի հարկէ իրեն միտքը լուսաւորեց ու կամքին մէջ փոփոխ մը տնկեց իր նեղքին իմացմունքն ու զգացմունքն այն իր ընկերին հաղորդելու. եւ. Ադամ իր բնածին բերմանին աս փոփոխը կատարելու համար իր լեզուն գործածելու՝ նեղքին միտքն ու կամքը խօսքով իր ընկերին ալ յայտնելու սկսաւ. ինչպէս յաւոյ քան զայն կենդանեաց անուն դնելու տուն ըրած էր. այսինքն՝ յաւաւոր հնչիւններ հանելով՝ ու լեզուն խօսելու համար գործածելով։ Եւ ուրոյհետեւ առջի մարդուն ընկերն ալ նոյնպէս բնածին կարողութիւն ունէր՝ ամէն բան մտաց ըմբռնելու, հասկնալու, իր մտքին մէջ անուն գաղափարները յայտնելու եւ արտաքուստ նոյներքը յայտնելու ու. խօսքով բացատրելու. անոր համար երկու կողմանէ լեզուն բանեցընելով՝ իրենց մտաց խորհուրդները սկսան իրարու հաղորդել։ Ա՛ս նախաստեղծ մարդկան խօսած լեզուն եղաւ սկզբնական մարդկային բնդհանուր լեզուն, որն որ լեզուի մը հարկաւոր եղած կատարելութիւններն ունէր, եւ ուրիշ բան չէր բայց եթէ՝ ինչպէս հիմակ ու ամէն ատեն է՝ մարդկային բնական գործողութիւն մը, խօսելու կարողութեան ներդործութիւնը։

3. Հոս ամէն բաներն առաջ քննելու եւ հասկընալու բաներիս աս նախաւոր կամ առաջին լեզուին հանգամանքն է. եթէ ինչ ատիճանի կա-

[1] Գնունդ. Գ. 18.

[2] Ա՛ս Ադամի. Պատմ. Հայ. Հատ. Գ. Էջ 203.

տարբերութիւնամբ կը խօսուէր, եւ մեզ ինչպէս իր նեղքին կատարելութիւնը համար հիմնական խառնուած կամ գոնուած խառն լեզուներէն շատ տարբեր էր։ Ասոր վրայ խմնասուն փիլիսոփան Փր. Շլեգել տասնակ կ'ըսէ՝. «Որեր հիմնական զգայութիւններուն ու գործարանները չենք կրնար ամենեւին տարբ մարդոն խառած լեզուին պէնդ հիւսուս. ըմբռնումը կամ գաղափարն ունենար. բան ամենայնի այնպէս՝ ինչպէս որ չենք կրնար ըմբռնել՝ մեզ ինչպէս յաւիտենական հոգիներ կամ հրեշտակներն երկինքին մեծատարած ընդարձակութեան մէջ իրենց խորհրդները լուսոյ մեներուն վրայ անմիջապէս իրարու. կը հասցընեն ու կը հաղորդեն։ . . . Բայց թէ որ ասոնցմանէ բարձրութիւնէն գարձեալ մեզի ուսուցիչ մարդուն՝ ինչպէս որ ասիկա իրաք էր՝ վար իջնալ կ'ուզենք, ու միաք կը դնենք այն ամենէն հին մարդկային գրաւոր յիշատակարանին (Դենդոց գրքին) պարզ ու անպարզ պատմութեանն՝ որ կը հասկցընէ՝ թէ ինչպէս Աստուած մարդկան լեզու. կամ խօսել տրվեցաց . . . , կը տեսնենք՝ որ այն պատմութիւնք մարդկային բնական զարգացման ամենեւին հակառակ չէ։ . . . Այս պատմութիւնք խորունկ մտաց ու իմացողութեան մասնագիտ՝ կը հասկընանք որ առաջ կը ցուցուի ու կը բացատրուի թէ Աստուծմէ անմիջապէս մարդուն շնորհուած՝ հաղորդուած ու աւանդուած լեզուն՝ Նոյն մարդն իրրեւ. բոլոր բնութիւնն վրայ իշխող ու թագաւոր՝ մնաւանդ թէ յատկապէս ամէն երկրաւոր պարարածոց վրայ իբր Աստուծոյ փոխանորդը դրուեցաւ. ինչպէս որ իրաք ամ պատուն ի սկզբան անոր իր ստեղծման առեն իրեն համար տնտնուած էր։ Աստուծոյ մարդ ըստ պատկերի մերում՝ եւ. ըստ նմանութեան, եւ իշխեսցէ . . . ամենայն երկրի՝ »։

Պիոլ Շրուանոսի։

* †

ՔԱՆՑԱՏԵՎԱՔԱՆ

Գիշեր անուանք։

Լռութիւն մը խոր.
Բնութիւն լոյր,
Խնդն ու քախտաւոր
Կը հանգչէին կոր։
Դաւաթեկ հայր մը, մայր մը ոնձիպլրեաց՝
Ընդուքի ծոցի մը ընչեղեան ալեաց,
Հրեղէն ծոցի բոցեղէն ալեաց
Հազիւ թէ յոգեած ու եղէլք եղած,
Հանդչելու ատեն կուրնիի մը քով
Ուղղագայ յաւուր քաղցր երազով՝
Քաղուն իր սուրն ահեղ
Դարձեն կը բանայ։
Ան մանա հիւսիսին
Ժամուագոյն որդին՝
Գիշերուան մթին
Դաներն անդունդին
Կորելով յանկարծ մագեց ոսնձարձակ.
Կարնի ըլլար մեկ շունչ մը տակ
Ա՛ուզէր գոնդն երկրիս գլորել մեկ ծակ։
Երիտասարդն ծոցէն երբեք մեկ դաղան
Չծնաւ նրմանն զաւկին Էրլեան։
Ան յաւալ անցաւ, պարիսաւ բլուրներ,
Նեռեց ու կոծեց թուրներ ու ծառեր։
Սարտին առ ջուրն,
Ինքն ալ հուրն.
Հալերը գետնէն,
Անտերն երկինքէն
Լրար կը գարնեն
Ու կը թաւալին։
Ահեր փոշիներն, ամպերեն ալեր,
Ցեւ սեւ գումարտակ, ինքլան խաղալիկ։
Գաղանն անդադար կը դուռոյ պուռայ.
Աշխարհք կ'սրտայ, ոգը կը թնդայ։
Գաղանն որ տալ ոգը կը ճնչէ։
Շարժուն, շառաչուն, ըլլալու բան չէ։
Գաղանն ահագին
Երկին մեկեղին
Բոց տուաւ կուրծքին.
Կարծէն ընդարձակեց,
Կոկորդը լայնեց
Ու ճիգով մը մեծ
Ցշեալ մը փչեց
Որ յաղթի բարձրութիւնն տուներ պալատներ
Սկսան հեծել ու վախնալ աւեր։
Ցանկարծ լաւեցաւ. ատկոյն մեկ ձայն.
Ցուն մը որ կեցած դիմացաւ. երկայն՝
Ալիքապէս ընկճած յաղթեցաւ հովն.
Ա՛ղ, ան ինչ հայթիւն, ինչ ճարճատիւն է.
Երկիր թռուեց կու տայ, ամպերն արձագանգ,
Թարդիկ դող կ'ելլան, կը տարսին անբանք։
Գիակին տակ տան
Զարաշունչ գաղանն
Կոնակն իր ատար
Մեսու շնչառաց։
Յարհրատած մարդիկ,
Հայր, մայր ու որդիք
Գիմեցին արագ
Ցեռնել զաւերակ։
Ո՛ խնդմ տեսարան. յաւաջեց որդին,
Հգաստ. տունն հայ. կար տուն մը մեկդին
Ամբոխ դարձած, փայտակոյտ մ'եղած.
Ո՛հ ըստ. դարձաւ, կանխեց հոր դիմաց.
Բռնելով ձեռքերն հորն այլին առջին՝
Դարձիր, հայր, դարձիր. մի՝ նայիր ասդին,
Ընկրս. մեռաց՝ մայրն ինկաւ. դեռին.
Վայ ինձ, կանչեց հայրն. ո՞ բարեաւ դմնեցուկ,
Բանտ արիւնկալ,
Կրչտացաւ հիմակ։
Գիշեր անաւեր,
Անիծեալ գիշեր,
Ան ինչ ես ըրեր։
Զատեսես տրեւ
Ել ասկէ հետ։
Զդատաս նորէն.
Ցուն իմ նորաշէն
Եղեր է անշէն.
Զիս ժողմելու մեռ
Ո՛հ, ցրուեցաւ. յոգ։
Ել մեռնիմ երթամ. պարապ տեղ կ'ապրիմ.
Ապրիմ որ կրնամ. չմնացաց բանտան իմ։
Խիստ գաղն են ցաւերս, ո՞ հիշատատութեան։
Ա՛ս ըստ., մեկէն ուշքերն լեցու եղան.
Որդին ալ խուռնեց իր ջերմ կաթիլներն։
Ա՛յսպէս գիշեր մը գիշեր տնուեր,
Վաղցուց արտասուաց գաղն հեղեղներ,
Սիրոյ ու ոգոյ պատերց մթապատ
Ցայր մը տառապեալ. հայր մը յաւատատ։

ՔԱՆՔԱԼԱՔՔ

Փոքրիկ Դեղ ծխախոտ ։ Ծխախոտի գործածութիւնը Գաղղիոյի մէջ եւ. գլխաւորապէս Փարիզի մէջ արտաքոյ կարգի շատցած է։ 1830ին ամ տունկին մաշտամանդերն եկած ոտանի գումարը միայն 9,547,783 ֆրանք էր. 1854ին 17,765,236 ֆրանքի հասաւ. ուստի 15 տարուան մէջ ծխախոտի գործածութիւնը կրկնապատկուած է. իսկ սիկարի կամ գլանիկի գործածութիւնը հեղապտիկ շատցած է. տարի հատակ թթախոտի գործածութիւնը շատ քիչցած է։ 1854ին գործածուած ծխախոտը 1,604,601 քիլոկրամ էր։

Լիեն-Բարդի լեռ։ Աշխարհքիս ամենաբարձր լեռը մնաց յայտնուեցաւ։ Օրատասի Սին Քալբրիթիայի մէջ ժողմուած Ռուսական ընկերութեան առջին գրուեցաւ որ Ուէ պրշոնոկոյը Հիմալայա լեռներուն գիկն ու բարձրութիւնն որոշելը լմնցուց։ Անոր չափերուն համեմատ ամենէն բարձրը Քանչինջինգա լեռն է, որն որ 28,156 ոտը ծովէն կը բարձրանայ. իսկ Ցավաչիրը՝ որն որ մինչեւ հիմա ամենաբարձր սեպուած էր՝ 26,826 ոտը է։

Լեզուի արշաւանք։ Նեղոսին ստորերկրեայ աղբերաց աղբիւրն անգամ մեկը Սեպտեմբերի 25ին Քահիրէ ժողմուեր էն ու Հոկտեմբերի 12ին ճամբայ պիտի ելլան եղեր։ 12 դիանականերով՝ ասոր 24 գործավար ու 400 եղիպտացի զինուոր ալ հետերնին պիտի ընկերանան։ Բեղտապանները, նաւավարները, ծառաները մեկտեղ հաշուելով՝ ամենը մեկտեղ 500 հոգի եղած է։ Փոխարքան երկու տարուան կենսակերպնաց ու փոստի ծախքը վրան առած է։ Ուսումնականներն անցած սեղերնուն նկարն ու աշխարհագրայ պատկերը պիտի առնուն։ Անդրանցի ծովակն պաշտօնական մը գետին վրայ հրամանատար է. առաջուցի մը ցամաքի վրայ հրամանատար եղած է, նոյնպէս գլխին ալ առաջարկ մը հրամանատարութեան տակն է։

Լանդակ սարելի ծախսերը։ Լոնտոնի մէջ 100,000 հոգի ուտելիք ծախելու եռանդ է. 19,000 հոգի մսեղէն կամ կենդանական ուտելիք կը ծախէ. 31,000 հոգի ամէն տեսակ անկիրն կամ բուսական ուտելիք. 50,000 հոգի ալ խմելիք ու անոր վերաբերեալ բաներ կը ծախէ։

Գաղղիոյի գրաղդիները։ Գաղղիոյի մէջ մատաղսկեղենի գրաղդիները կամ էկրպատասարդները Լիոնի մէջ տարուան լրագրի մը համեմատ 180,000 հոգի են, որոնց 100,000ը Լիոնի համար կը բանին, 30—35,000ը Ռ. Էմիլիանի, 8—10,000ը Նիմի ու Ավինեանի համար կը բանին. 25—30,000ը Նորմանտիի, Ալսասի, Մոգէնի ու փիրարտիի մէջ գլխաւորապէս փարիզի գործատէրներուն համար կը բանին։

Շատերը ոգեղեղներ։ Երեւելի վիճակագիրներուն մէկը, կ'ըսէ Գաւոնալ որ լա Մէորթի, իր տարեկան աշխատութիւններուն մէջ քիչ մը յոգնութիւն առնելու համար՝ գէպ ի բաղնիքներ ճամբորդութիւն մ'ըրաւ։ Որոշեցաւ վիճակագիր մը առանց հաշուի չկրնալ կենալ, անոր համար առաջուան բաղնիքին ու իրիկուան թէյ խմելուն մէջ եղած հանգստեան ժամանակները ոգեղեղի մը լուծելու գլուխցաւ՝ որն որ տարուան նկատմամբ շատ ծանրակշիռ է։ Իր խնդիրը ան էր որ գտնայ թէ Գաղղիոյի մէջ ամէն տարի ուտուկարեր ու շատակեր մարդերը տեղացի ա. դրանցի շաբաթէն որչափ համարեա կ'ելնեն. իր հաշիւներուն գտաւ որ անոնցմէ տարուան շաբաթը 52,347 քիլոկրամ (1 քիլոկրամ = 312 տրամ), 2 տէքալիտրամ ու կրամէն պակաս չէ։ Թէպէտ չենք գիտեր թէ մեր գիտնականը ինչպէս Գաղղիոյի բնիկ ճանճերը ու անոնց անուշ ոգեղեղի դարձնելը կրցեր է հաշուել եւ ասոնց տեսակ վիճակագրական հաշուին դարձնելին չենք կրնար խելք հասցընել, բայց նոյն գիտնականն անձը բաղնիքին դառնալէն ետեւ՝ մեզի ծանրութեամբ մը բան՝ թէ շատ ալեկ կ'ելլար որ թժեբուն, մկերուն ու խրուրդներուն դրեցին վրայ դրուած վարձքը՝ ճանճերուն դրուեցեր վրայ ալ դրուեր, ինչու որ ճանճերը պակսելով՝ շաբաթին ուժընդրոն տարեկան միջոց մը կ'ելլայ (!!)։

---

7 1

Գիշերանոցի երիտասարդ մը, որն որ Գերմանիոյն. Ընդդիմերն ու. քիչ մը Գաղղիերէն կը խօսի, ուրախութենէն ի վեր գործարաններու (ֆապրիքներու) մէջ զբաղած, եւ. Գաղղիոյի. Պատերազմի մեծ դպրութեան, Լիւրզիմ պերքի ու Պաքիերոյի մեծասնուն գործարանները պարտած եւ. ան վերջին տեղերեան մէջ Ա. կոպուրի քարտէրը մ'ի տարի երրու. գործակատար գործած է. երեք տարի ալ Աստրիական երկիրներու մէջ գաղանան ատարութեան մեքենաներ եւ. ուրիշ գործիներ շինած է, կը բաղձայ Ռուսատանի կամ արեւելքի մէկ մեծ գործարանին մէջ վարչի (direteur) կամ գործակատարի պաշտօնն յանձն առնուլ։

Աւելի տեղեկութիւն առնուլ ուզողն իր նամակը պիտի նամակ։ Դրաբանի հրապարակական գործակալութեան եւ թղթակցութեան սենեակն ուղղի, որուն գիրանները հասցեն է։ Das öffentliche Agential- und Correspondenz- Bureau des Herrn **Glaris** in Wien.

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԳՐԱՄԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

ՀՈԳԵՆԱՐԻ 1856	11 (29)	13 (1)	14 (2)	15 (3)	16 (4)	17 (5)	
Ամստերդամ 100 Հոլանդական ֆիր. արծ. ֆիորը	87¾	88¼	88¼	88¼	88½	88½	2 ամիս տեսակ. հարկ
Ամ կոպուրգ 100 ընթի ոսկի ֆիորը	106¾	107	107	107	107	107	½ » » »
Լիվորնոյ 300 Գրանդան լիրա	105¼	—	—	—	—	—	2 » » »
Լոնտոն 1 փունտ ստերլին	10,16	10,18	10,18	10,19	10,20	10,21	3 » » »
Համբուրգ 100 մարկ պանգոյ	78	78¼	78¼	78½	78½	78¼	2 » » »
Փարիզ 300 ֆրանք	121½	123	123	123	122¾	123⅛	2 » » »
Փիրան 300 տուսքանեան լիրա	104¾	104¾	104¾	104¾	104¾	104⅞	2 » » »
Փարիզ 300 ֆրանք	122¾	123¼	123¼	123¼	123¼	123¼	2 » » »
Գրանդիֆաորդ. ասա. Իսաֆ 120 ֆիր.	105¼	105¼	105¼	105½	105¾	105¾	3 » » »
Պ. Պետերս. 1 արտոր. արծ. ֆիորը	—	—	—	—	—	—	31 որ » »
Պուլկարիա » » »	260	260	260	260	260	260	31 » » »
Վենետիկ (Մանրոյ	9¼	9¼	9⅛	9⅛	9⅛	9⅛	
(Աքցիա) (Ամսական	6½	7	7	7	7⅛	7½	